

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

GHEORGHE BARIȚIU

— CU PRILEJUL INAUGURĂRII MONUMENTULUI SĂU —

Sînt abia unsprezece ani de cînd a murit Gheorghe Barițiu, care a fost atîta vreme fruntașul pe toate terenurile și conducătorul Romînilor din Ardeal, și totuși se pare că poporul nostru s'a despărțit de foarte multă vreme de dînsul. Însă la 12 Maiu 1892 el primia încă, la a optzecea aniversare a nașterii sale, urări venite din foarte multe părți, dacă nu din toate părțile românești (căci neînțelegerea și nerecunoașterea între sine a fost totdeauna cel mai mare păcat al Romînilor); cu citva timp înainte, în 1891, el vorbea la prînzul dat de Rege Academiei Romîne, care împlinia douăzeci și cinci de ani, și el aducea regalei scriitoare mulțămirea femeilor din Ardeal pentru paginile pe care le-a dat și literaturii romîne. Ațiția, printre acei cari nu sînt bătrîni, își mai pot aduce aminte de moșul cu fruntea înaltă, ochii vioi și nasul în vînt, un nas de glumă și de istețime. Dar, de cite ori se aude numele lui, i se pare oricui că acest nume e cules dintr'un capitol mai depărtat al istoriei literaturii noastre; el a fost în prezentul culturii noastre, dar venia dintr'un trecut pentru care puțini aveau înțelegere.

Aceasta, pentru că scrierile lui Barițiu nu erau în mîna nimănuî. Poet n'a fost, nuvele n'a scris, în istorie n'a dat pînă în anii din urmă decît puține memorii de erudiție, în care nimic nu chiamă și nu reține pe cetitor. Pentru publicul cel mare și chiar pentru acea parte din publicul cel mic căruia i se poate vorbi numai prin frumuseță, n'a rămas nimic de la dînsul. Numele său singur plutește de-asupra operei sale, care pare innecată, dar slujește de temelie pentru ceia ce se vede la suprafață.

Și totuși acest scriitor, căruia uitarea i-a luat operele complete, a fost un foarte harnic om de condei, care a scris fără întrerupere, zi de zi aproape, de la douăzeci și șase pînă la optzeci și unu de

ani. Enorme volume s'ar înfățișa într'o lungă serie dacă ar fi să se cuprindă la un loc tot ceia ce el a împărtășit pe încetul, din cunoștințele, părerile și simțirile lui, Romînilor de dincolo, iar în anumită vreme, și în oarecare măsură și mai tîrziu, celui de dincoace.

*

Căci Gheorghe Barițiu a fost un gazetar. Nu, bine înțeles, un gazetar al intereselor celui ce plătește, ci un gazetar al conștiinții și al idealurilor sale și, pe lângă aceasta, ca o întregire neapărată, fiindcă e vorba de un spirit așa de înțelegător și de cuminte, un gazetar «pentru toți», gazetarul poporului român supus în Ardeal unei stăpîniri străine. A scos pe rînd, de la 1838 înapoi, «*Foia pentru minte, inimă și literatură*», apoi «*Gazeta de Transilvania*», care trăiește și astăzi în Brașov, sub un nume puțin schimbat, și la sfîrșit. «*Observatoriul*». În aceste foi s'a cules învățătură în formă ușoară și plăcută, sfătuirii morale, îndreptări naționale, îndrumări de călăuz încercat în nesiguranțele și primejdiile unui popor care se luptă zilnic cu grele împrejurări. De la o vreme, alții, de vrista lui său mai tineri decît dînsul, au arătat alte căi și au înțeles altfel ținta lungii călătorii de muncă și osteneli, dar până în apropierea anului de deșteptare și de prefacere 1848, el a fost marele duhovnic al poporului său.

Deci scrisul lui Barițiu, așa de îmbielșugat, a fost practic și trecător: el a fost ca acea parte din apa cerurilor pe care pămîntul o înghite fără a mai da riuri veșnice, dar din care se înalță pe cîmپیile de catifea verde și de aur palid hrana miilor de oameni, cari adesea uită să mulțamească. Sînt oameni a căror chemare e de a fi ziarști: oameni cari înțeleg răpede, se înflăcărează o clipă, vorbesc cu convingere și ușurință, dar nu păstrează totdeauna pe a doua zi ideile care păreau că-i stăpînesc și sentimentele de care se arătau zguduți. Cu Barițiu nu e însă așa. El era o fire în adevăr românească și țerănească, avînd aplecarea spre o reflexivitate adîncă, îndărătnicie în urmărirea scopurilor sale, o deplină consecvență și darul de «a ținea minte» din care se întemeiază caracterele puternice și vrednice de respect. Avea în adevăr talent literar: un talent foarte sobru, cu multă pază în alegerea și orînduirea cuvintelor, putînd să miște însă foarte mult atunci cînd un sentiment de revoltă sau un avînt ce nu se mai poate opri, rupea zăgazul cel tare. În chestii culturale foarte înalte și gingașe, el avea de mult părerile care au învins pe urmă, tîrziu de tot, în zilele noastre: încă din 1865 el striga, în *Calendariul pentru poporul român*, împotriva «stricării limbii» și era

în stare să cuprindă într'un articol de trei pagini critica întreagă a pornirilor spre latinește, franțuzește, nemțește și ungurește, care împetriștau vocabularul și conrupeau sintaxa. Ar fi putut să se manifeste pe orice teren cu onoare și, cînd Academia l-a invitat, pe dinsul septuagenarul, să-și însemne amintirile, puind în același timp vremea sa în legătură cu vremile trecute, el a dovedit că poate descoperi și strînge toată informația, că o poate preface într'o povestire netedă și că se poate feri de orice patimă în expunerea lucrurilor în care fusese acea *magna pars* de care vorbește vechiul cîntăreț.

Dar el a știut să descopere totdeauna locul, punctul unde trebuia dusă lupta pentru neamul său și să se înfățișeze acolo cu steagul în mină, jertfind odihna sa, interesul său și, ceia ce e și mai mult, jertfind soarta reputației sale după moarte. În aceasta-i stă meritul cel mare.

Era în 1835-6. Pleiada marilor scriitori ardeleni se stinsese. Ei lăsaseră cărți, dar nu erau școli. Cele mici, din vremea lui Iosif al II-lea, erau în decădere; cele mari se reșumau încă în școala înaltă din Blaj. Pentru cei ce nu erau de confesiune unită, și se feriau de dînsa, pentru cei ce nu încăpeau la Blaj, pentru cei ce voiau să știe și lucruri care nu se predau acolo, erau școlile străine (și Barițiu a învățat la Cluj). cu toate urmările lor. «Școli sînt de lipsă, școli», proclamă în 1835 tînărul profesor de fizică din Blaj, exprimînd cea d'intîiîu nevoie a timpului. Unit, el primi să fie dascăl la Neuniții din Brașov, nu pentru leafă, care era sărăcăcioasă, ci pentru însemnătatea centrului românesc din Brașov și pentru foloasele ce trebuiau să izvorească pentru neam din aducerea la crezul național a acestui vechiu cuib de negustori interesați și de dreptcredincioși înainte de toate. Barițiu fu învățătorul Brașovenilor cit a fost de nevoie, și la 1845 el nu stătu pe gînduri să dea altuia locul unde prezența sa nu mai era neapărată.

O altă necesitate a timpului era presa de literatură ușoară, dar cu miez moral și cu orientare națională: un fel de școală a celor ce nu mai puteau veni pe băncile ucenicilor și erau rîspîndiți în tot cuprinsul Romînimii. *Foaia* sa, mai populară, mai puțin personală decît publicațiile periodice, ceva mai vechi, ale lui Eliade și Asachi, cu care el trebuie pus în același rînd. a rîspîndit gustul de cetire și a pregătit condițiile materiale ale literaturii de mai tirziu. A fost o vreme cînd ea, rămîind singură, a cîștigat și cetitorii din Principate.

La 1848 și după această dată, activitatea politică venia pe planul întîiîu pentru Romîni din Ardeal. El se supuse și veni și la acest

asalt, în rindul întâiu. Și, iarăși, pe cînd Asachi făcea mătănie înna-
 intea Sfințiilor Lor Muscalii, iar Eliade, pierzîndu-și cumpătul, se im-
 proviza dictator revoluționar și semizeu în numele Libertății, Barițiu
 fu omul poporului.

Un «om reprezentativ», o expresie a nevoilor neamului său, o
 personalitate binefăcătoare care n'a crezut niciodată că are drepturi
 asupra sa : acesta a fost Barițiu. Și pentru aceia el e așa de greu de
 deslușit pentru cei ce caută în el *omul* și atît de lesne de respectat
 pentru acei cari-i văd munca.

N. IORGA.

GÎNDURI

*Ai vrea să nu te măi gîndești la dînsul
 Și totuși chipu-i îți răsare 'n minte
 Așa de lămurit,
 Că-ți vine să-l mîngii. — Cuminte,
 Cum ți-ai lipi obrazul de al lui,
 Și i-ai șopti cît l-ai dorit, cît l-ai dorit...
 Te miră cum se poate,
 Într'o lumină ca de amurgit,
 Să iasă fața lui din umbră
 Cu amănuntele ei toate...
 Nu te mira. — Intreabă-ți ochii
 Cu cîtă sete l-au sorbit...*

*De ce nu vîi să-l vezi? E noapte,
 Fereastra învelită 'n foi de viță
 Lucește'n tainica grădină
 Cu flori de liliac.
 Nu-ți fie teamă! Nu se-aud nici șoapte
 Prin frunze; păsările tac...
 O, liniștește-te!
 Nici ochii lui nu pot să te ajungă...*

*El stă la masă gînditor. Lumina
 Îi cade pe hirtuile din față.
 Și umbra genelor se 'ntinde lungă
 Pe-obraji finii. În păru-i negru*

În unde 'ntunecate 'ncremenit-a
 Reflexul lămpii. In răstimpuri
 Privește'n întuneric și nu vede,
 Și nici nu s'a gândit să vadă...

Fără 'ndoială

La tine e cu mintea, căci în ochi
 Păstrează o urmă a privirii tale.
 Acum, de i-ai ieși 'nainte,
 Cu părul rîurînd ca o beteală,
 O, de l-ai săruta pe frunte,
 De i-ai plimba prin păr micuța mîină,
 Ce fericit ar fi! Cu dulci cuvinte
 Ți-ar mulțămii; căzîndu-ți în genunchi,
 Te-ar întreba: Ce ești femeie, ori zîină?
 Ești gata? vino!

Orî nu, să nu plecăm! Căci dînsul
 Te are-atît de împlinită'n gînd
 Și tu 'nainte ta îl vezi
 Atîta de frumos și blind...
 Dar totuși... nu ai vrea să pleci?
 Să rămînem... Vă știu eî bine!
 Dorînd să vă cădeți în brațe
 Tot v-ați prefăce reci,
 Nepăsători și reci, de-ați fi alături.

De ce tresari? Te-a sărutat!... Părere!...
 El e departe... Gîndul doar, la tine
 Prin noapte 'ncearcă să străbată.
 În plăci ca de sîdef se-ășterne peste scînduri
 Lumina lunii. E așa tăcere,
 Cum n'a mai fost vre-o dată...
 Doar mintea ta muncită e de gînduri. —
 Intoarce'ți fața la perete,
 Nu suspina, frumoaso.
 Sub brațul alb pleoapele'ți ascunde
 Și toată perna s'o inneci în plete.
 Un picioruș s'a furișat afară
 Și o să vie luna să-l sărute.
 Mai e puțin; și'n albele, curatele eî unde
 Te va scâlda întreagă...
 Închide ochii, poate vine somnul...
 Din parte-mî, eî mă rog
 Ca liniște să-ți dăruiască Domnul...

«DE DRAGUL CELOR MICI»

FRAGMENT DIN «DOMNIȚA VIORICA»

Doamna Ruxandra Dragomirescu către doamna Georgescu

Dragă Prietenă,

Sintem așa departe una de alta încît mi-e greu să viû la d-ta ; dar îți scriû după cum ți-am promis.

Să fi văzut, dragă prietenă, ce veselă, aproape entusiasmata era Ilenuța cînd a ajuns în sat !

Mult trebuie să fi dorit să începă cariera asta pentru ca baraca aceia, căreia țăraniî îi zic școală, să o inovească atît. A fost prima dată cînd, după un lung timp, am văzut-o veselă, chiar rîzînd ; și m'am bucurat și mai mult cînd am auzit-o cîntînd. Acasă greutățile nu o prea lăsaû să fie veselă. Dar greutățile astea timpuriî aû făcut-o hotărîtă și i-aû dat mult simț practic.

Cum am ajuns, ne pomenim cu vre-o cinci sătenî ; eû tocmai o întrebam ce ar fi de făcut cu lucrurile, cînd unul din ei, Neagu al Joiții, mă întrebă :

— «Jupîneasă, d-ta ești învățătoarea noastră?»

Pe mine, gata să mă pufnească rîsul, dar mă stăpînesc și-i zic, arătînd spre Ileana :

— «Nu : uite d-neai este ; eû sint mătușa învățătoarei.»

Țăranul se uită la Ileana și nu știe cum să începă vorba, îl vād cum duce mîna la căciulă și zice Ilenuței cam nehotărît :

— «Păi conîță io am crezut... să iertați de... noi am venit să întrebăm dacă vă trebuie un om de ajutor, că ăla, argatu școalîi, a dat boala în el ; și-o să-l ia dracu, fiind-că e la pat. Dacă poftiți vă ajutam noi, și pentru lemne trimetem vătășelu Primăriei...»

* * *

Cînd am mers la locuința noastră — căci școala e prea mică, — toți cei ce ne-aû însoțit aû pus mîna să ajute ; unul a măturat casa, ceilalți ne-aû adus lăzile.

Numai unul care era acolo, unul căruia țăraniî îi ziceaû Stan Clănțău, numai ăla a mormăit ceva, ce n'am înțeles eû. Dar, să fi văzut cum s'a repezit consilierul care ne adusese în căruță, era să-i dea cu un ciomag în cap, și striga :

— «Da dă ce o injuri de geaba, mă tilharule !?»

Ilenuța se speriasse. Pe urmă a venit primarul și s'au potolit lucrurile.

Stan Clănțău a fost dus la Primărie, și primarul cerea Ilenei să iscălească o hîrtie de darea în judecată a lui Clănțău pentru insultă. Zic țărani că Stan ar fi înjurat și că ar fi amenințat pe Ilenuța că «o curăță de pe fața pămîntului, dacă nu-și iea tilpășița».

Ăsta era unul din cei cari au isgonit pe învățătorul.

Toți cei de față se declarau Ilenuței gata să o susție, să depună mărturie în favoarea ei; în sfîrșit «să i-o coacă» lui Stan Clănțău.

Eram foarte îngrijată să văd cum o să ieșim din încurcătura asta. Eū eram hotărită pentru o purtare energică: trebuia pus piciorul în prag, ca să simtă satul că nu avea a face cu o păpușă, ci cu o fire hotărită. Dar Ileana a luat-o cu blîndeța: de altfel, de la firea ei iubitoare de tot ce e țărănesc, era și de așteptat să aibă o purtare de papă-lapte.

Primarul ne rugase să venim la Primărie, și, cînd a întreat-o dacă vrea darea în judecată a lui Stan Clănțău, ea a zis simplu că nu vrea, din pricină că n'a fost insultată. Dar Stan Clănțău, văzîndu-se susținut de altul, Toader Hidu, furios cum era, s'a răstit:

✱ «Da ce, ești surdă? N'ai auzit că te-am înjurat. Am să vă smulg cozile la amîndouă!», și iar o vorbă pe care nu ți-o scriu aci; «tocmai voi o să ne învățați copiii? N'avem nevoie de poale lungi și minte scurtă.»

Mare necaz trebuie să fi avut cei din Primărie pe Clănțău, căci prea ne-au luat partea: cît ai clipi, primarul i-a ars două palme, a pus să lege pe Clănțău și a dat pe Hidu afară.

Să fi văzut pe Ilenuța cum se ruga să nu-l lege, să-l lase, să-l ierte, că: «o fi supărat», că: «a zis Isus să iertăm greșiților», în sfîrșit și eū mă miram cum de-l mai putea răbda; cum de nu-l dă în judecată, cînd avea pe toți de partea ei. Dar cum eū o las de obicei în voia ei, am tăcut și de astă-dată, de oare-ce ea avea să rămînă în sat, iar nu eū.

Pe urma stăruințelor ei, s'a dat drumul lui San Clănțău și după ce a plecat, noi mai trecem pe la primar să facem cunoștința primăresei; apoi am mers să mulțumim unuia din țărani, Gheorghe Mortu, care ne luase apărarea, și cînd ajungem acasă, pe cine crezi că găsim la ușă? N'ai să ghicești nici în ruptul capului: pe Clănțău!.. Vai ce frică am tras!

El făcuse focul în vatră ca să nu-l mai facem noi, și sufla și-și ștergea din cînd în cînd ochii...

Nu cred că și-i ștergea de fum, căci fumul nu bătea de loc la el.

Eū tocmai spuneam Lenuței cît rău o să-i facă blindeța, căci, știind că nu-i aspră, toți au să-și permită necuviințe și cite lucruri d'astea. Cînd colo mă înșelasem. Întîiu imi intrase frica în oase; și mi-era teamă să nu o pot lăsa singură. Dar acuma mulțumită bunului simț ce a avut, și-a cîștigat aproape toate inimele din sat.

Toate ar fi bune dacă ar fi școala puțin mai mare; căci de îndată ce sînt 30 de copii în clasă, timp de 5 minute, se viciază aerul așa, încît e imposibil să stai fără să te îmbolnăvești. Totuși Ilenuța resistă, stă cu 70 de copii în clasa aceea, și deși geamurile staū deschise, mie mi-ar fi imposibil de trăit acolo.

E curios cum o școală cu atitea ventilații are un aer așa de stricat. Închipuie-ți, că, de cite ori plouă, curge astfel înăuntru, încît trebuie să stea cu umbrela deschisă în clasă.

Ilenuța a cerut să se repare acoperișul școlaei, dar primarul a venit singur să ceară iertare că nu are comuna parale și că e băgată pînă în gît în datorii, și că stăpînul casei n'are de unde, căci e sărac.

* * *

Asta a ținut așa cît-va timp, pînă ce într'o zi, cine crezi că sosește cu un braț de șindrilă? N'ai să ghicești! Stan Clăntău. Cine știe de unde le-a furat, căci el zicea că i le-a dăruit un țăran dintr'o comună învecinată. S'a urcat pe casă și cum a făcut, cum a dres, a astupat spărturile din acoperiș.

Acum după două luni de la sosirea noastră, țărancele sînt așa de obișnuite să-i ceară sfaturi, încît «conița Domnișoara» e în mijlocul lor ca o bunică, și frumosul e că, mulțamită multor cărți ce a citit, Ilenuța are totdeauna o soluție bună și un sfat priitor.

Fiindcă ea umbla îmbrăcată țărănește, au început și țărancele să-și schimbe îmbrăcămîntea. Trebuie să știi, că o parte din ele umblau îmbrăcate cu fuste, în fel de fel de culori ca mahalagioaicele din oraș.

Acuma s'au schimbat toate în bine. Până și copiii sînt drăgălași cu Lenuța! Să vezi chiar și cei mai răi, văzînd-o așa bună s'au îndreptat și-și dau osteneala să-i fie plăcuți.

Din toți adversarii școlaei au rămas numai doi: circiumarul și nevasta lui, și un bețiv, pe care îl chiamă Buză-lată.

Circiumăreasa e foc, de necaz, că țărancele nu se mai duc la ea să-i ceară sfaturi, căci ea lua parale pentru «consultațiile» ce da.

Of, dacă ar da Dumnezeu să meargă lucrurile tot ca pînă acuma, ce bine ar fi. Numai de-ar fi Ilenuța sănătoasă.

Te sărut,

Ruxandra.

Sărutări de mină din partea Elenei.

D-na Ruxandra, tuşa Lenuţei, către d-na Maria Georgescu

Scumpă prietenă,

Nu ştiu cum să încep scrisoarea pentru a-ţi cere iertare de întârzierea răspunsului meu. Boierul nostru a sosit, dar a trecut prin moşia lui ca o vijelie : a spart capul unui ţăran ; pe ceilalţi i-a îngrozit. La un moment ni-era aşa de frică să nu fim nevoite să-i facem vizită ca unui boier : abia cînd a plecat am respirat uşuraţi... La întârzierea scrisoarei mele a contribuit şi boala Lenuţei.

Dragă prietenă, dac' ai şti prin cîte am trecut de cînd ne-am despărţit, şi s'ar face milă de mine, dar mai ales de biata fată.

Închipuie-ţi, abia sînt cîteva luni de cînd am sosit, şi, dacă ai vedea cit de slabă e, te-ai speria.

Eū credeam că poate are ceva la... inimă. Poate, ştii, une ori inima e de vină, — şi gîndeam că de aceea a slăbit aşa ; dar vai nu e nici asta.

Pricina slăbirei şi a îmbolnăvirei este, cred eū, foarte prosaică ; aerul stricat din clasă, în care trebuie să stea şase, şapte şi chiar mai multe ceasuri ; apoi odăiţa mică ce are drept locuinţă. Astea două la un loc, carî nu fac de cît una, — lipsa de oxigen, aū prăpădit-o...

E aşa de palidă, încît e aproape străvezie. Cînd o priveşti şi-i vezi ochii mari, dureroşi, par'că te doare în suflet de milă ; nu e numai lipsa de aer — închipuie-ţi culme : la ţară să n' ai aer ! — ci mai este şi o boală grozavă.

Din pricina slăbirei organismului, azi, Lenuţa e ofticooasă, şi biata fată ştie, vede, că nu mai are nici o scăpare ; vede că aşa ca învăţătoare nici odată n' o să cîştige în de-ajuns pentru ca să se poată îngriji ; şi gîndul ăsta cred că o face să fie şi mai suferindă.

Eū nu ştiu cum, par'că mă simt în faţa ei ca o vinovată, aş voi să-mi descarc inima să vorbesc cu cine-va şi n' am cu cine. Cred că ai să mă ierţi, că-ţi pălăvresc atîta în scris : nu ştii cît bine îmi face, în singurătatea asta, să staū cu cineva de vorbă, fie chiar şi prin scrisoare.

* * *

Am vrut mai deunăzi să dau Lenuţei puţină încredere în viitor, să-i arăt cît de bine ş'ar face dacă ar fi ceva mai curagioasă şi nu ş'ar face inimă rea.

Uite par'că şi acuma mă doare în suflet convorbirea ce am avut cu ea. Am întreat-o de visurile ei ; dacă are planuri ? dacă speră

să fie fericită? Și drept orice răspuns ea a isbucnit în lacrimi... Biata fată!... Mi se sfișia inima de milă.

Am cercat s'o mîngiîu; i-am zis, trecînd mîna peste părul ei frumos:

— «Las' fetița mamiî, nu plînge, căci bun e Dumnezeu!» și m'aîu podidit și pe mine lacrimile, încît a trebuit să mă duc în odăița alăturată să-mi șterg ochii, să nu mă vadă că-i plîng de milă.

Sărmănica, nu știu cu ce o fi meritat ea soarta asta așa de rea. Nu zic că ea e singura în țară care să fi ajuns rău pe urma devotamentului ei, — vai cîte n'or fi ca ea! — dar de ce tocmai o fată tocmai așa de bună, o fire așa aleasă, cum este ea, să cadă jertfă unei stări de lucruri nenorocite.

Cînd m'am înapoiat în odaie lîngă ea, se liniștise puțin, și am avut curajul să o întreb asupra viitorului: ce avea de gînd să facă? Nu mai e să fie de sine stătătoare: să se mărite. De ce a respins cererea în căsătorie ce-i venise din partea unui arendaș? Și aste lucruri imi stăteau de atîta timp în coace pe inimă, pe toate i le-am spus. Dar ea avea alte planuri! Se vede că omul, cînd stă mai rău, atunci își face iluzii asupra viitorului. Ca și cînd ar fi fost azi, imi aduc aminte de cele ce am vorbit:

— Vezi, tușico dragă, — mi-a zis ea — noi nu o să ne înțelegem: d-ta ești bună că te îngrijești de mine: dar rău faci că insiști, și ai insistat, să ieau pe arendașul acela. Noî nu ne înțelegem. Cum o să ieau pe unul care asuprește și jupoaie pe țărani? cînd visul și dorința mea ar fi să-i învăț să fie oameni cum se cade, să nu fie bețivi, să fie blînzi... M'am gîndit, cînd eram încă sănătoasă, m'am gîndit să mă mărit să ieau un țaran; dar pe lîngă că aș fi avut de suferit de deosebirea de cultură dintre noi, aș fi lipsit și de la datoria mea de învățătoare. Abia acuma de cînd sînt în satul ăsta, pricep ce mare e menirea noastră a învățătoarelor; și cit de mult avem de lucrat.»

Din nou m'aîu podidit lacrimile: slăbită de abia trăia, llenuța în loc să se gîndească la sine, se gîndia la țărani. Parcă-mi era rușine că nu am și eu firea ei: aș fi vrut s'o ajut, dar ce ajutor să-i dau la țară?

Cîteva țărance veniseră la ea pentru sfaturi, și, cînd au văzut-o așa de slabă, au încercat să afle: «ce o doare la suflet» de se uscă așa, văzînd cu ochii?

(Va urma).

VASILE POP.

N E B U N A

(BALADĂ)

Pe malul riului șezînd,
În fundul apei cată,
Cu glasul plîngător și blind,
Rugîndu-se, o fată :

«O riule! aibi milă tu
De viața mea de jale,
Pe dragul mieu mi-l dă de-acu
Din valurile tale!

Te-ai îndrăgit de chipul său
Și l-ai luat la tine,
Prea mult îl ții în sinul tău,
Te 'ndură și de mine!»

Și, ca prin farmec, cum tăcu,
Din unda curgătoare,
De-odată dragul ei crescui,
Cu fața zimbitoare.

Ci nu trecu, ca de cînd spui,
Și ea la dînsul zboară;
Iar riu 'nghite 'n apa lui
Pe tinăra fecioară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EUGEN CIUCHI.

CRONICA

D. A. A. C. Sturdza, «membru al Societății de geografie» din Paris, și-a propus a da în limba franceză, care-i e foarte familiară și în care a scris și două volume de versuri, o carte asupra României, destinată publicului francez și chiar european, o carte care să fie mai «completă», mai «exactă» decît toate celelalte ce s'au consacrat țerii și poporului nostru, «un total enciclopedic și în același timp atrăgător», bogat în ilustrații și însuflețit de un spirit naționalist.

D-sa a strîns subscripții și a fost, cum spune în titlu, «onorat cu subscripții ale Ministeriilor de Afaceri Străine, de Comerț și Domenii, de Lucrări Publice, de Justiție și de Administrația regală a Domeniilor Coroanei din România». Cu produsul lor a tipărit o carte de peste 700 de pagini, cu litere mici și în format mare, și i-a dat titlul frumos de «La Terre et la race roumaines depuis leurs origines jusqu'à nos jours» (Paris, Lucien Laueur, 1904).

D-sa dă vederi după albumele Antoniu și Duschek, chipuri de Domni după colecția Hurmuzaki sau după originale, la Academie și în colecții particulare, d-sa dă hărți, statistice, tablouri ce i s'au comunicat oficial. Aceasta e partea bună.

D. Sturdza se ocupă însă pe larg de geologie, geografie și istorie, materii în care nu e competent. Pentru aceasta a recurs la mijlocul compilației. De oare ce scrie cu ușurință, d-sa ar fi putut face o operă folositoare dacă s'ar fi adresat la cele mai bune izvoare, dacă le-ar fi studiat bine și s'ar fi ferit de a intra în amănunte și de a exprima păreri personale. Nici una din aceste condiții nu e îndeplinită în ceia ce privește istoria, istoria literară și etnografia. D-sa adoptă fantasiile d-lui Hasdeu, ușurința d-lui Xenopol și calitățile cunoscute ale d-lui Tocilescu; e curios cum, între acești trei călăuzi, d. Sturdza mai întreabă și pe d. Onciul, care n'are nimic comun cu ei (uitam «fasonul magistral» — (pp. 83-4) — al d-lui Gion). Parafraza d-sale e hotărît prea lungă, pentru o parafrază, și teoriile d-sale asupra elementelor ariene în limba română (d. Sturdza n'a auzit de lucrările d-lui Ovidiu Densusianu), asupra răspîndirii limbii latine între Unguri prin Romîni, asupra originii gotice și chiar tursene (vezi Herodot) a familiei Sturdza (Sturdzea — aceasta e forma bună — e format din Sturdzul, ca Lupea din Lupul; cel d'întăiu Sturdzea e din secolul al XVI-lea; se găsesc atîția Sturdzea în Bucovina, în Ținutul moldovenesc Putna și aiurea) ne fac să zimbim, fără nici-o intenție de ofensă.

Să mai adăugim că greșelele cele mai curioase împodobesc această carte, pe lângă foarte multe greșeli de tipar. Citeva exemple, care se pot înmulți până la nesfîrșit: Basarabia a fost pierdută la 1878, «puind Iași la două degete de hotarul rusesc» (p. 96), «Radu Milnea domnește la 1462 (în loc de 1624), în jud. Botoșani este lacul Sulița, în Ialomița «Cetatea de floace», la Războieni Ștefan a *învins* el pe Turci, la Podul Înnalt a bătut pe «Radu Domn muntean [mort de multă vreme] și pe Turci», la Șcheia el s'a bătut cu Ungurii (în loc de Turci), Sf. Ștefan al Ungurilor (pe la anul 1000) e din «secolele al XII-lea, al XIII-lea și XIV-lea» (p. 144), Clujul, cetățuie ungu-rească, e «frumos oraș intelectual, unul din focarele romînismului», Alba-Iulia, biet tîrg decăzut, e «centru intelectual important», mănăstirea Putna se află lângă Suceava, Împăratul Marc-Aureliu a vizitat Cetatea-Albă, vestitul Rbhigas e «le poëte Phereos». Romînii din Galiția vorbesc limba cehă, limba noastră cuprinde elemente scitice, Evreii din Moldova nu sînt Semiți, ci «Tatari de lege mosaistă» (*sic*). Și așa mai departe.

În definitiv, o carte care ar trebui complet refăcută.

*

Un comitet de doamne, supt presidenția d-nei G. Gr. Cantacuzino, a luat inițiativa de a nu se mai trimete fetele din familiile bogate în străinătate, ci de a li da în țară o creștere românească. Mai mulți profesori au primit, uni gratuit, să dea lecții și să ție conferinți, care vor începe în Novembre. E un pas înaintea spre unificarea sufletească a poporului romîn, care nu poate risipi, mic cum este, nici-una din puterile lui.

*

Păr. Carol Auner, profesor la Seminarul catolic din București, se ocupă de cîtva timp, cu multă sîrguință și cu o deplină pricepere, de istoria cultului roman în țerile noastre. Cea mai bună din lucrările sale e de sigur istoria Bărăției din București (*Geschichte der Bukarester Baratzie*), pe care a tipărit-o acum. E o conferință foarte bine informată, critic alcătuită și expusă interesant, pe care autorul a ținut-o la 1-iu Maiu stil nou, «la adunarea comunității catolice din București». Ea va fi apreciată și în străinătate. S'ar putea face și o ediție românească a acestei broșuri de 24 de pagini, prin care se poate vedea în ce chip s'a ajuns, prin multe lupte și catastrofe, la frumoasa clădire a bisericii de astăzi.

N. IORGA.

* * *

Austro-Ungaria este țara frămîntărilor permanente și a pregătirii unor prefaceri din temelie, sub raportul dreptului public: aceasta pare a fi convingerea multora din cugetătorii politici de acolo, care nu se pot împăca nici într'un chip cu soluția de la 1867. Din vreme în vreme, mai cu seamă de la era lui Badeni încoace, în Austria, și de la crisa constituțională ungurească, provocată prin obstrucția pe cestiunea armatei, broșuri politice răsar mereu, cele mai multe criticînd și osîndind organizația dualistă, pe care oamenii ce cred a zări primejdiile viitorului ar dori s'o vadă înlocuită printr'o sistemă federală. Acum de curînd, mai apărut în Germania alte două broșuri în acest sens.

Întîia — *Der demokratisch-nationale Bundesstaat Osterreich* (Austria, stat federal pe temelii naționale-democrațe) de *Rich. Charmatz*, Neuer Frankfurter Verlag, Frankfurt a. M. 1904, pp. 71 în 8' mare — se ocupă numai de situația politică din Austria și de viitorul acesteia, tratînd: despre existența Austriei, despre cestiunea naționalităților ei, despre organizarea ei de acum și despre problema dreptului electoral (foarte actuală și mult discutată în viața parlamentară austriacă). Cu argumente luate din filosofia politică și în deosebii cu fapte istorice limpezi, autorul urmărește dovedirea tesei sale că Austria poate fi mîntuită de nenorocirea unei viitoare desmembrări numai printr'o transformare federală pe base naționale și democratice. El combate aspirațiile federaliste întemeiate pe dogma drepturilor istorice (o teorie de predicție mai cu seamă a Cehilor) cu aceeași hotărîre cu care arată că «dualismul stă în preajma falimentului». Interesanta broșură cuprinde și o tabelă a naționalităților, care arată — pentru populația Bucovinei la 1900 — cifra de 229.018 Romîni [numai!] față cu 297.798 Ruteni (!), 159.486 Germani [în majoritate Ovrei!], 26.857 Poloni, 9.516 Maghiari și cîteva sute de Slavoni, Italieni, etc. Dacă partea negativă a broșurei vădește un spirit critic ager și destul de obiectiv, partea pozitivă — unde ni se expune în linii generale viitoarea organizație federală, așa cum o înțelege autorul — nu-i lipsită de obscurități și de contraziceri în detaliuri, deși rămîne consecventă în cadrul tesei generale.

* * *

A doua broșură—*Die Krise des Dualismus und das Ende der Déakistischen Episode in der Geschichte der Habsburgischen Monarchie* (Crisa Dualismului și sfârșitul episodului déak-ist în istoria monarhiei habsburgice), de Rudolf Springer, Wien u. Leipzig, bei Franz Deuticke, 1904, pp. 72 în 8° mare — completează pe cea d'întîiu, mărturisind aceleași idei și aplicîndu-le la *intreaga* monarhie vecină. Titlul ne lămurește îndeajuns asupra cuprinsului și a tendinții: autorul vrea să probeze că evenimentele din urmă nu-s decît presemnele unei crize a dualismului, și că politica lui Francisc Déak, înțeleptul bărbat politic al Ungurilor, ar fi numai un trecător episod în istoria monarhiei habsburgice. Cu acelaș aparat pe care l-am relevat la d. Charmatz și care-î adăogit aici cu elemente de sociologie modernă, d. Springer analizează întîiu factorii istorici, reali, politici și juridici ai dualismului și concludă apoi la caracterul șubred al sistemului dualist și la prăbușirea ei. Broșura este plină de observații critice juste și de reflexiuni ingenioase cu privire la *nevoia de-a trăi împreună* a tuturor popoarelor din monarhia habsburgică, căror însă trebuie să li se respecte — altminteri decît se face astăzi — caracterul etnic și cultura națională specifică. Numai pe calea asta, imperiul, ce constituie o puternică unitate geografică, va deveni o unitate politică tot atît de bine încheată. Soluția este și aici transformarea federală, cu luarea în seamă a drepturilor la autonomie națională ale factorilor etnici din monarhie. Firește însă că nici aici nu întîmpinăm ideia definitivă a unei soluții pe deplin consecvente, ci numai puncte de orientare — mai mult ori mai puțin sigure — către această soluție, pe care rămîne s'o așteptăm dela viitor.

De însemnat mai este că amindouă broșurile sînt date din *Ianuarie 1904*, iar noi știm că prin *August 1903* un personaj politic român din Austro-Ungaria publicase într'un răspîdit ziar vienez, *Deutsches Volksblatt*, un articol remarcabil asupra crizei austro-ungare, schițînd în linii generale *tocmai* soluția unei transformări federale a monarhiei întregi, prin gruparea naționalităților după limitele etnografice, iar nu istorice. Putem presupune că acest articol, care fusese foarte viu comentat pe atunci în cercurile politice austriace, va fi contribuit și el să inspire pe d.d. Charmatz și Springer.

* * *

În *Revista idealistă* de la 15/28 Aprilie 1904 (No. 2, tom. V, an. II), d. Ion Slavici răspunde pe larg și foarte modest d-lui Duiliu Zamfirescu, ale cărui atacuri prea puțin literare împotriva distinsului novelist făcuse în vremea lor o impresie atît de penibilă printre oamenii obicinuiți a vedea în d. D. Zamfirescu un scriitor delicat și desinteresat, iar nici decum un violent răz-bunător pe motive personale și un autor nemîngîiat pentru căderea la premiul de 5000 de lei, refuzat d-sale și dat d-lui Slavici. Răspunsul celui lovit fără nici-o vină și fără nici-o măsură, va rămînea un document literar prețios pe seama istoricilor cult urali de mai tîrziu, căci el cuprinde — pe lingă partea

personală — tratată cu toată cuviința, deși poate cu prea multă smerenie — o serie de confesiuni estetice luminoase asupra literaturii românești celei adevărate, alăturate cu lămuriri autobiografice interesante și bine venite. Reproducem, pentru frumuseța și limpezimea lor, următoarele credințe literare ale d-lui Slavici, care sînt și ale celor ce scriu în această revistă :

«Ați dat în viața noastră literară năvală scriitorii, pentru care limba popoului e bătărească și sărăcăcioasă, cronicarii sînt seci, cărțile bisericești sînt stupide, iar scriitorii mai bătrîni s'au învechit; oameni, care nu sînt în stare să iubească limba noastră cea plină de particulară armonie și citesc pe Emile Zola, pe Labiche, pe Daudet ca să 'nvețe a scrie românește...

«E uimitoare ușurința, cu care se scrie la noi. Oamenii cu mari destoinicii intelectuale au pierdut parcă simțimîntul, că nu e destul să știi carte, să înțelegi și să fii pătruns de convingerea, pe care vrei s'o reproducî, ci trebuie tot odată să ai și deprinderea de a cumpăni fiecare vorbă, pe care o vorbești ori o scrii, și să-ți dai seamă, dacă, așa cum o întrebuițezi și o așezi, ea reproduce ori nu gîndul tău în mintea acelora la care te adresezi.

«Omul e pornit din fire să le facă semenilor săi împărtășire despre ceea ce simte ori gîndește, și această pornire firească e izvorul a toată lucrarea literară. Cel ce se socotește singur în felul lui, nu se simte una cu nimeni și pe nimeni nu iubește, se ascunde dar în sine însuși și tace. Acela, care iubește pe toți cei ce sînt deopotrivă cu dînsul, își stoarce singele inimii, ca să reproducă în sufletele iubiților săi cugetările ori simțimintele sale.

«Producțiunea literară e măsură iubirii.

«Vor fi creînd opere de mare valoare cei ce scriu numai pentru semenii lor de prin cluburi, de prin saloane, de prin biurouri și de la Șosele, dar toți aceștia sînt numai o mică și trecătoare parte a popoului românesc, și *literatura în adevăr românească e cultivată și o sporesc numai cei ce, scriînd, trec în gîndul lor și peste Carpați, și peste Prut, și peste Molna și peste Dunăre, și-și dau silința să găsească forma potrivită cu felul de a gîndi, de a simți și de a vorbi al tuturor Romînilor.*

«Lucrarea literară nu e un fel de «sport» făcut pentru distracțiunea celor ce n'au ce face, ci un *apostolat*, pentru care se cere și *vocațiune*, și *pregătire* și *zei religioși*.

Vor pătrunde vr'odată cuvintele acestea înțelepte și acolo¹, unde ele tot mai sînt luate în batjocură?...

* * *

Făt-Frumos, revistă literară de la Birlad, publică în fruntea numărului său (4) de la 1-iulie Maiu o frumoasă poezie *românească* a domnișoarei Elena Văcărescu, ale cărei inspirații alese își găsesc haina de sărbătoare cu acelaș noroc în limba noastră ca și'n limba franceză. Găsim și cunoscuta nuvelă a d-lui I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*, apărută mai întîiu în foiletonul «Voinței Naționale», iar aici «refăcută în multe pasagii», precum ni se spune într'o notă a redacției-

¹) Acolo pot să nu pătrundă, fiindcă aceia sînt fructe seci, capete seci și inime seci. Dumnezeu să-i ierte, — că noi nu putem! —

Maî citim o schiță de Emilgar (Pe malul Siretului), poesii de d.d. A. A. Naum, D. Nanu, și G. Tutoveanu, apoi câteva mici scrisori inedite ale lui Vasile Alexandri, adresate între anii 1884—1889 nepoatei sale, pe atunci d-șoara Ecaterina Botez-Mogildea.

* * *

La 13 Maiu st. n., s'a stins în vîrstă de 72 de ani unul din istoricii germani cei maî de frunte, *Ottokar Lorenz*, fost profesor la Universitatea din Viena, între anii 1856—1885, iar pe urmă la cea din Iena, de la 1885 pînă la moartea sa. În deosebire de cei maî mulți savanți, viața lui *Ottokar Lorenz* n'a fost lipsită de sbucium și de conflicte. El era unul din acei puțini învățați, al căror suflet nu se poate nici odată strînge între pereții camerei de studiu și nici nu se irosește la fie-care operă «obiectivă» pe care o creiază cercetătorul retras de lume. Obicînit să constate nu numai adevărurile unui trecut istoric încheiat definitiv, el își da în vileag opiniile sincere chiar și în cele maî arzătoare chestiuni ale zilei, unde cuvîntul spus verde poate avea adese ori urmări neplăcute. Astfel ajunsese el în conflict cu tribunalele austriace, la 1865, cînd își permisesese o critică severă a politicii Habsburgilor de pe atunci, comparînd-o cu aceea a Bourbonilor și făcînd aluzie la revoluția franceză din 1830, ceia ce supărase în cel maî înalt grad pe împăratul Francisc-Iosif, care ținuse să declare unui personaj ce intervenise pentru Lorenz — că «nu este de loc Carol al X-lea». În urma acestui conflict, Lorenz își pierdu postul de la Arhiva Statului. Un alt conflict, la 1885, cînd ajunsese a nu se înțelege cu colegii săi de Universitate, îl făcu să părăsească Viena și să treacă la Iena, unde un contact îndelungat și intim cu principii germani, maî ales cu Ernest al II-lea de Coburg, îi puse la îndemînă o serie de prețioase documente și informații politice contemporane. Ca istoric, Lorenz este unul din cei maî convinși apărători ai caracterului științific al istoriei; maî e de remarcat teoria generațiilor, pe care a formulat-o în termenii unei legi științifice reale, ceia ce însuși părintele ei, Ranke, nu avusese hotărîrea să admită pe de-a'ntregul. Printre numeroasele lui opere se disting în prima linie cele două volume despre istoria germană în veacul al XIII-lea și al XIV-lea, alte două despre isvoarele istorice ale Germaniei de la mijlocul veacului al XIII-lea și, acum pe urmă (la 1902), o foarte importantă istorie a împăratului Wilhelm I-ül și a întemeierii imperiului german, care a stîrnit multe critici împotriva ei, pe motivul că Lorenz ar reduce rolul uriaș al lui Bismarck în desvoltarea marilor evenimente care au creat Germania de astăzi. Lorenz a maî scris și opere cu caracter didactic universitar, ca de pildă manualul de genealogie științifică («Lehrbuch der gesammten wissenschaftlichen Genealogie»).

I. SCURTU.